

Для спрощення розрахунків думки експертів про роль виділених економічних факторів представимо у вигляді табл. 3.

Використовуючи отримані результати, знаходимо «вагову» функцію, яка визначає інвестиційну привабливість кожного з показників діяльності секторів економіки. Для цього знайдемо зворотну величину рангу (економічні фактори розподілені таким чином, що на першому місці стоїть найважливіший фактор):

$$z_i = 1 / z_i. \quad (3)$$

Дані розрахунків заносимо до табл. 4. За визначенням сума ваг $\sum q_i$ має дорівнювати одиниці, тому здійснюємо розрахунок за формулою 4 та заносимо отримані результати до табл. 4:

$$q_i = z_i / \sum z_i. \quad (4)$$

Таким чином, вагома функція з урахуванням перестановки факторів при упорядкуванні рангів для використання в табл. 4 записується таким чином: Q_i (0,184; 0,16; 0,104; 0,09; 0,083; 0,08; 0,078; 0,077; 0,0753, 0,069). Використовуючи отриману вагому функцію, помножимо кожний з нормованих факторів (табл. 2) на відповідну вагу і результати розрахунків зведемо в табл. 5.

Для з'ясування питання про інвестиційну привабливість видів економічної діяльності України необхідно знайти суму всіх факторів по кожному з секторів та для більшої зручності відображення помножити на 100.

Проведені розрахунки продемонстровані на рис. 2.

Висновки

Проаналізувавши рис. 2, можна зробити висновки про те, що найбільш привабливим сектором для інвестування є промисловість, потім торгівля, ремонт авто, побутових виробів та предметів особистого вжитку, і на третьому місці за інвестиційною привабливістю – сектор фінансової діяльності.

Як ми бачимо, держава вкладає значну частину коштів у найбільш інвестиційно привабливі сектори економіки.

Можна припустити, що з метою диверсифікації інвестицій та подолання структурних диспропорцій, а також дося-

гнення більшого прибутку було б доцільніше розподіляти кошти таким чином, щоб підтримувати розвинені сектори та надавати більшу частку коштів для стимулювання зростання менш привабливих секторів або тих, які мають меншу частку в ВВП країни.

Постіндустріальне суспільство базується на виробництві послуг та інформації. На цій концепції базується другий варіант диверсифікації інвестицій, тобто для того, щоб економіка України відповідала світовим ознакам, потрібно збільшити приток грошових коштів саме в сферу послуг та інформації, як наслідок, зросте їхня частка в загальному обсязі ВВП та вирівняється структура економіки України.

Список використаних джерел

1. Баврин И.И. Курс высшей математики: учебник / И.И. Баврин. – М.: Просвещение, 1992. – 400 с.
2. Байракова И.В. Интегральная многокритериальная оценка инвестиционной привлекательности промышленных предприятий машиностроительного профиля АПК / И.В. Байракова, В.И. Чумаков // Экономика Крыма, 2010. – С. 141–146.
3. Белов В.Т. Нова методика кількісної оцінки узгодженості думок експертів / В.Т. Белов, В.И. Чумаков // Вісник КОКНТЕУ. – 2008. – №2. – С. 84–91.
4. Зиновьев И.Ф., Черемисина С.Г. Методика экономических исследований: монография / И.Ф. Зиновьев И.Ф., С.Г. Черемисина. – Симферополь: Таврия, 2005. – 176 с.
5. Лукина И.И. Экономические аспекты формирования инвестиционного климата в Украине / И.И. Лукина // Вісник Тернопільської академії народного господарства. Спецвипуск. – 1997. – №1. – С. 123.
6. Майорова Т.В. Інвестиційна діяльність / Т.В. Майорова // Навч. посіб. – К., 2004. – 376 с.
7. Папп В. Вдосконалення інвестиційної політики в країні та її вплив на розвиток інвестиційного процесу в регіоні / В. Папп // Регіональна економіка. – 2006. – №2. – С. 50–58.
8. Федоренко В. Инвестиции и экономика Украины / В. Федоренко // Экономика Украины. – 2007. – №5. – С. 12–16.

Ю.Ю. ВЕРГЕЛЮК,
аспірант, Національний університет державної податкової служби України

Вплив глибини диверсифікації кредитних послуг банків корпоративним клієнтам на кредитний ризик

У статті обґрунтовано необхідність поглиблення диверсифікації кредитних послуг банків корпоративному сектору. Вивчено взаємозв'язок напрямів диверсифікації та кредитного ризику. Зокрема, пояснено негативний вплив надмірної диверсифікації, що зумовлена збільшенням обсягів реалізації кредитних послуг. Також досліджено вплив галузевої диверсифікації на кредитний ризик.

Ключові слова: ризик, кредитний ризик, управління кредитним ризиком, диверсифікація, глибина диверсифікації, лімітування, корпоративний сектор.

В статтю обоснована необхідність углубления диверсификации кредитных услуг банков корпоративному сектору. Изучена взаимосвязь направлений диверси-

фикации и кредитного риска. В частности, объяснено негативное влияние чрезмерной диверсификации, обусловленной увеличением объемов реализации кредитных услуг. Также исследовано влияние отраслевой диверсификации на кредитный риск.

Ключевые слова: риск, кредитный риск, управление кредитным риском, диверсификация, глубина диверсификации, лимитирование, корпоративный сектор.

Keywords: risk, credit risk, credit risk management, diversification, diversification depth, limitation, corporate sector.

Постановка проблеми. Необхідність активізації банківського кредитування економіки України та поглиблення диверсифікації банківських кредитних послуг для позичальників є актуальним завданням. При цьому постійними зберігаються суттєві ризики, що утворюються і накопичуються у банківській системі.

Реалізація кредитних послуг банками – динамічна сфера фінансового ринку, де питання появи нових продуктів – лише питання часу, а рівень диверсифікованості кредитних послуг постійно збільшується. Відповідні інновації у сфері кредитних послуг створюють об'єктивну необхідність вдосконалення та пристосування діючої системи управління кредитними ризиками до нових умов, особливо коли попит на кредитні послуги різко зростає, а макроекономічна ситуація в країні залишається нестабільною.

Вирішення даної проблематики у площині співпраці банків із корпоративним сектором пояснюється тим, що саме тут зосереджена найбільша частка розміщених у кредитних послугах ресурсів банківського сектору. А з позиції реалізації потенціалу можливостей сприяння структурним зрушенням у вітчизняній економіці – саме корпоративний сектор являється найбільш прибутковим та вигідним.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Незважаючи на значну кількість праць, присвячених проблематиці управління кредитним ризиком у банках, динамічність розвитку даної сфери створює об'єктивну необхідність подальшого розвитку наукових досліджень, зокрема щодо глибини диверсифікації кредитних послуг для корпоративного сектору.

Серед науковців, що займалися дослідженням кредитних ризиків у банках, – В. Васюренко, Д.Д. Ван-Хуз, О. Гринько, О. Дзюблук, О.А. Криклій, К.Л. Ларіонова, Н.Г. Маслак, О.В. Пернарівський, Л. Прийдун, Л.О. Примостка, О. Хаб'юк.

Мета статті – виявлення взаємозв'язку між банківським кредитним ризиком, що виникає при обслуговуванні корпоративних позичальників та глибиною диверсифікації кредитних послуг, що пропонуються даному сектору.

Виклад основного матеріалу. Найбільш вигідним для банків полем реалізації кредитних послуг справедливо можна вважати корпоративний сектор економіки. Такі клієнти часто стають споживачами довгострокових кредитних послуг. З одного боку, це дає можливість фінансовій установі отримати чималі прибутки, з іншого ж – довгострокові кре-

дитні послуги на великі суми – це можливість зазнати чималих втрат. Особливо актуалізується ситуація в період фінансової нестабільності. В сучасних умовах серед банківських позичальників в Україні не так багато корпорацій, що гарантовано можуть повертати запозичені кошти. Тим більш що загострення конкурентної боротьби за таких позичальників часто стає причиною поверхневої оцінки кредитоспроможності. При цьому серед корпоративних позичальників банків не лише великі та стабільні корпорації, а й суб'єкти господарювання, що стали споживачами широкого набору послуг конкретного банку. Саме й цим ускладнюється питання ефективного управління кредитним ризиком у поєднанні з оптимальною глибиною диверсифікації кредитних послуг. Завданням банку в даному випадку є реалізація такого різноманіття та обсягів кредитних послуг, що створить конкурентні переваги і поряд із цим забезпечить утримання кредитних ризиків на допустимих рівнях.

Якщо ж розглядати проблему з позиції впливу даної ситуації на економіку країни, то спостерігається деяке протиставлення інтересів. Так, кредитуючи корпоративний сектор, основними цілями банку є нарощення кредитного портфелю та отримання максимальних прибутків. Своєю чергою, умови кредитування мають сприяти економічному зростанню та розвитку позичальників, при цьому банківські ризики мають бути мінімальними, бо від ефективності управління кредитними ризиками залежить стабільність усього банківського сектору.

Визначення глибини диверсифікації кредитних послуг банків для корпоративних позичальників тісно пов'язано із визначенням необхідних обсягів кредитних «вливань» в економіку. Адже саме збільшення обсягів кредитних послуг є одним із найголовніших напрямів диверсифікації. Не варто зводити диверсифікацію лише до збільшення обсягів реалізованих кредитних послуг. Можна виділити й інші напрями, зокрема [1, с. 180]: диверсифікація, орієнтована на модифікацію існуючих видів кредитних послуг; галузева диверсифікація, диверсифікація за рахунок впровадження інноваційних послуг; диверсифікація спрямована на зниження кредитного ризику; диверсифікація спрямована на підвищення прибутковості від реалізації послуг.

Вивчаючи динаміку кредитних послуг банків корпоративному сектору, відзначимо, що в період 2008–2012 років спостерігається позитивна динаміка, адже обсяги реалізованих послуг зростають (табл. 1). Та все ж аналізувати цей показник ізольовано вкрай невірно, адже практична ситуація ілюструє недостатність кредитування економіки України, при цьому мова йде про те, що не задовольняється платоспроможний попит на кредитні послуги. Так, навіть кризовий період характеризувався незначним збільшенням обсягів наданих кредитних послуг таким клієнтам, що підтверджує особливий характер кредитних відносин, адже загальна динаміка по банківській системі є іншою.

Та зі збільшенням обсягів наданих кредитних послуг зростала і частка прострочених кредитів, зокрема різке збіль-

Таблиця 1. Динаміка кредитування корпоративних клієнтів банками України в 2008–2012 роках (залишки на кінець періоду)*

Показник	Роки				
	2008	2009	2010	2011	2012
Обсяги наданих кредитних послуг, млн. грн.	443665	462215	500538	575545	605425
Обсяги прострочених кредитів, млн. грн.	10286	52383	65576	54749	51962
Частка прострочених кредитів у загальній кількості, %	2,3	11,3	13,1	9,5	8,6

* Складено автором за даними Національного банку України [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>

шення частки прострочених кредитів відбулося в 2009 році, коли спостерігався пік кризи. У 2011–2012 роках у порівнянні з попереднім періодом частка такої заборгованості дещо зменшилася. Це свідчить про наявність високих кредитних ризиків у банківській системі та актуалізує тему дослідження.

Частка прострочених кредитів у сукупному портфелі також залишається значною, хоча й у 2012 році знизилася з 9,5 до 8,6%. Варто відзначити, що зміни у структурі кредитних портфелів на рівні окремого банку, хоч і не в повній мірі, та відображаються у структурі сукупного кредитного портфелю по банківській системі. Звичайно, набір послуг та політика кожного банку має свої особливості, та кон'юнктура зводить все в схожу динаміку. Це дозволяє припустити, що взаємозв'язок між диверсифікацією та кредитним ризиком на мікро- та макrorівні аналогічний.

Дані рис. 1 вказують, що не завжди тренд обсягів наданих кредитів збігався із обсягами простроченої заборгованості. Хоча логічним є деяке зростання одного показника разом із іншим через притаманну їм кореляцію. Такий характер обсягів простроченої заборгованості свідчить про необхідність внесення змін у систему управління кредитними ризиками при роботі з корпоративними позичальниками. Так, вважається що частка проблемних кредитів у банківській системі залежить не лише від фінансового стану позичальника, а й від обсягів наданих кредитів. Прострочена заборгованість, яку показують банки під час кредитного буму, таким чином знижує дані про прийнятий кредитний ризик, а під час спаду – підвищує [2, с. 63].

Хоча й вважається, що метод диверсифікації активів є методом мінімізації ризиків, сутність якого полягає в тому, що кредитний портфель має формулюватися із кредитів, які,

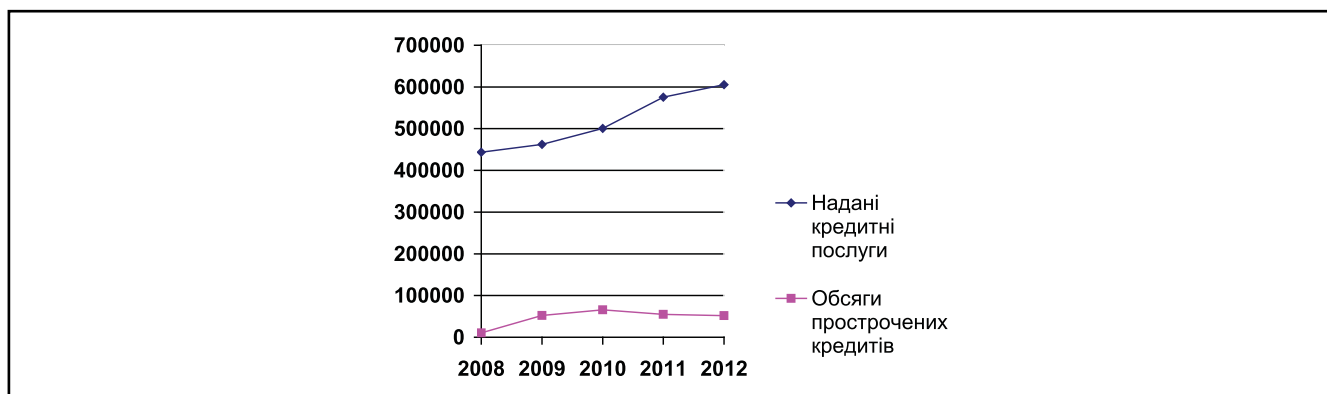
по-перше, надаються позичальникам, приналежним до різних галузей економіки; по-друге, належать до різних регіонів (регіональна та географічна диверсифікація); по-третє, надаються позичальникам різної форми власності; по-четверте, позичальникам, що різняться розмірами капіталу [3, с. 126].

Механізм реалізації негативного впливу надмірної диверсифікації відображено на рис. 2. Так, він вказує, що до певного моменту (на рисунку відображено, що такий момент настає, коли кількість об'єктів кредитування досягає 10) диверсифікація кредитного портфелю дійсно знижує ризик, але настає момент, коли кількість позичальників дуже велика, що викликає обернений ефект.

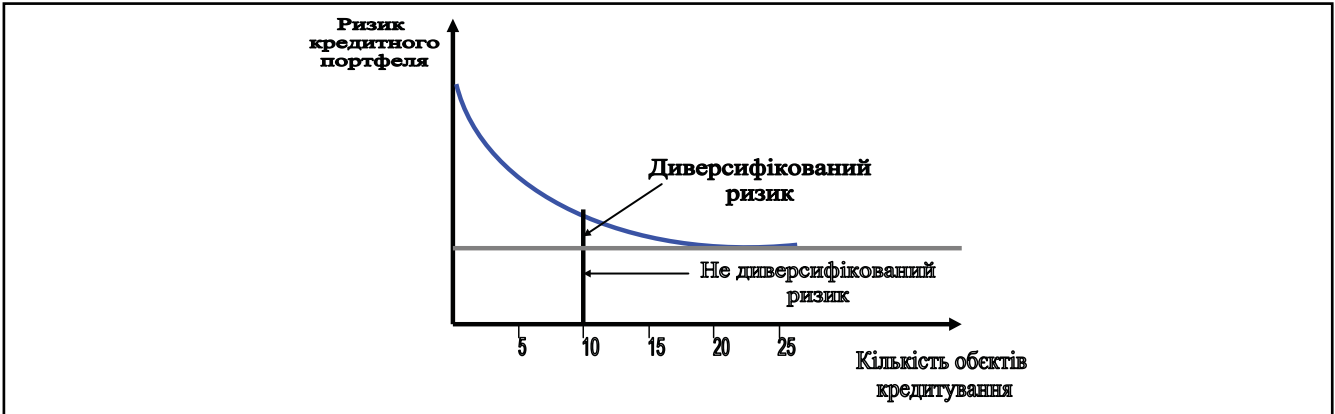
Тобто глибина диверсифікації кредитного послуг прямо впливає на рівень кредитного ризику, хоча й визначає його поруч із рядом інших факторів. Досить важко виявити оптимальну з позиції ризику глибину диверсифікації, особливо в межах одного дослідження. Тому зупинимось на обґрунтуванні існування взаємозв'язку.

У результаті надмірної диверсифікації кредитного портфелю можливе зростання транзакційних витрат у результаті ускладнення параметрів і характеристик кредитного портфелю, що обумовлює зростання супутніх ризиків, а також збільшить кредитний ризик [5, с. 134].

Що ж до лімітування концентрації кредитного портфелю, погоджумось із думками О.В. Дзюблюка, який зазначає, що лімітування є головним засобом кредитним ризиком і передбачає встановлення ліміту або граничних сум операцій, які виконує банк щодо тих чи інших позичальників або груп позичальників. Як приклад, науковець наводить такі нормативи: максимальний обсяг ризику на одного позичальника, норматив максимального ризику на одного ін-

Рисунок 1. Динаміка простроченої заборгованості корпоративних клієнтів перед комерційними банками за надані кредитні послуги

* Складено автором за даними Національного банку України [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/Statist/elbul.htm>

Рисунок 2. Диверсифікація та кредитний ризик*

* Джерело: імплементовано щодо диверсифікації на основі [4].

сайдера, норматив максимального сукупного обсягу кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдером [6, с. 27].

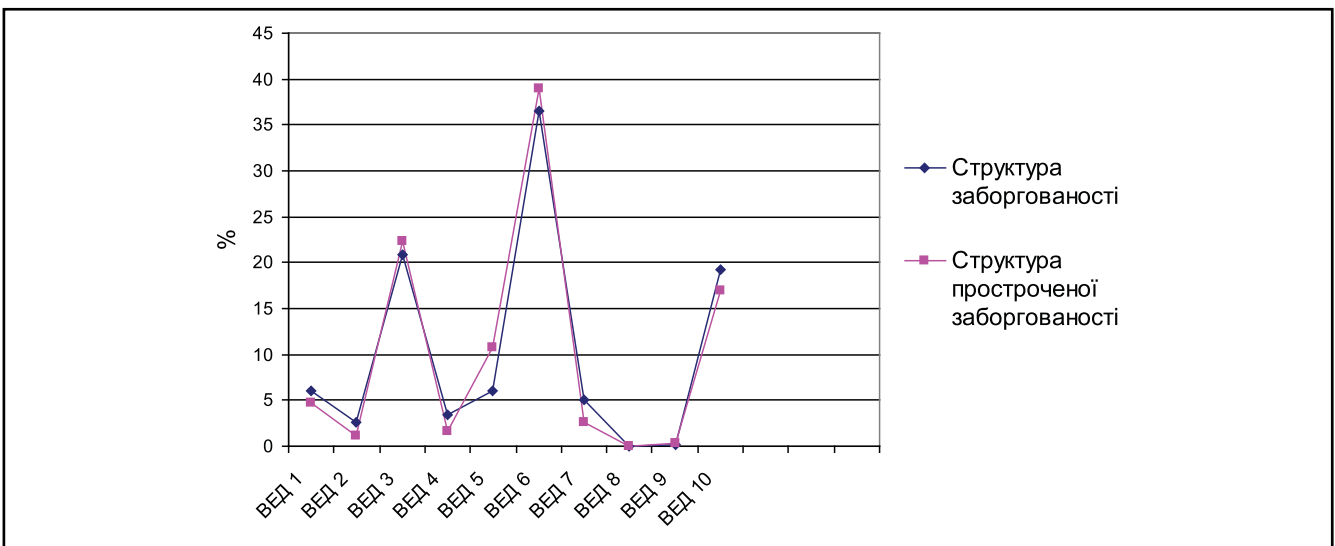
Глибина диверсифікації кредитних послуг визначається не лише обсягами кредитів. Розглянемо вплив галузевої диверсифікації на кредитний ризик. Показники діаграми (рис. 2) ілюструють не повне співпадіння точок реалізованих кредитних послуг корпоративному сектору певної галузі та обсягів прострочених кредитів у цій же галузі. У ВЕД 3,5, 6, 8,9 частка заборгованості вища за частку кредитних послуг у відповідній галузі, що означає нераціональність кредитних вкладень. Причиною таких коливань є дисбаланси в галузевій диверсифікації кредитних послуг банків корпоративним позичальникам. Так, для прикладу відзначимо, що частка кредитних послуг, реалізованих у галузях добувної промисловості, становить 2,6%, а частка заборгованості корпора-

тивних позичальників галузі більш ніж удвічі менша і становить 1,2%. Натомість у будівництві, навпаки, і відповідні частки становлять 6,1 та 10,7%.

Для розробки рекомендацій щодо мінімізації кредитного ризику при роботі з корпоративними позичальниками доцільно використати матричний метод, що дозволяє здійснити оцінку середовища реалізації кредитних послуг і на основі цього зробити оцінку кредитного ризику.

До факторів, які мають значний вплив на конкурентну позицію видів економічної діяльності при забезпеченні прийнятної якості кредитного портфеля банку щодо нівелювання кредитних ризиків, автори даного методу відносять [7, с. 156]:

– середні коефіцієнти зростання обсягів наданих кредитів у банківській системі у розрізі видів економічної діяльності, які адекватно відображають загальні тенденції та перспек-

ВЕД 1 – сільське господарство, мисливство та лісове господарство;

ВЕД 2 – добувна промисловість;

ВЕД 3 – обробна промисловість;

ВЕД 4 – виробництво та розподілення електроенергії, газу та води;

ВЕД 5 – будівництво;

ВЕД 6 – оптова і роздрібна торгівля; торгівля транспортними засобами; послуги з ремонту;

ВЕД 7 – транспорт;

ВЕД 8 – освіта;

ВЕД 9 – охорона здоров'я

ВЕД 10 – інші ВЕД;

Рисунок 3. Структура заборгованості корпоративних клієнтів перед банками України станом на 31.12.2012*

* Джерело: розраховано автором на основі даних НБУ.

Таблиця 2. Оцінка сукупного кредитного ризику реалізованих кредитних послуг корпоративним позичальникам за допомогою матричного методу станом на 31.12.2012*

Група	Обсяги реалізованих кредитних послуг, млн. грн.	Частка, %
1	153904	25,4
2	31522	5,2
3	257276	42,5
4	162724	26,9

* Розраховано автором.

тиви розвитку масштабів кредитної діяльності для виділених сегментів;

– середні коефіцієнти відхилення рівня проблемної заборгованості, які можуть розглядатися як умовні характеристики внутрішнього кредитного ризику, притаманного окремим видам економічної діяльності.

Шляхом підрахунку цих коефіцієнтів вдалося зонувати конкурентні позиції, і відповідно їх кредитний ризик. Відповідно виділяють: 1) зону консервативної стратегії безпечного кредитування; 2) компромісну стратегію безпечного кредитування; 3) компромісну стратегію ризикового кредитування; 4) агресивну стратегію ризикового кредитування.

Відповідно до побудованої системи управління кредитним ризиком, зважаючи на приналежність галузей народного господарства, найменш ризиковим варіантом є переважання кредитів у 1 групі. Результати підрахунку сукупного кредитного ризику реалізованих кредитних послуг корпоративним позичальникам відображено у табл. 2. Для підрахунку використовувалися статистичні дані щодо обсягів реалізованих кредитних послуг корпоративним позичальникам у розрізі галузей економіки.

Аналізуючи дані кредитування корпоративних позичальників в розрізі груп ризиковості галузей народного господарства, відзначимо, що найбільша частка реалізованих кредитів – у 3 групі, що вважається компромісно ризиковою, також чималу частку займає 4 група, що є найризиковішою і становить 26%. Оптимальний варіант, коли переважає кредитування галузей 1 групи.

Надмірна частка кредитів у певній галузі, типі застави чи певних клієнтах створює загрози концентрації кредитного портфелю (як це сталося з іпотечними кредитами у США, де відбулася концентрація кредитів за типом застави). Задля убереження від концентрації кредитного портфелю є доцільним застосування диверсифікації як метода управління ризиком банку. Та варто зважати на особливості управління ризиком при кредитуванні саме корпоративного сектору та враховувати те, що надмірна диверсифікація не завжди буде ефективною, бо в певний момент можливе виникнення труднощів, пов'язаних із неможливістю контролювати усіх позичальників.

Безсумнівним є необхідність поглиблення диверсифікації кредитних послуг банків для корпоративних позичальників в Україні. Адже активізація відновлення економіки та структурних зрушень можлива лише за умови підвищення якості та кількості кредитних послуг, що пропонуються кредитоспроможному корпоративному сектору. При цьому необхід-

ним є детальне вивчення усіх напрямів диверсифікації кредитних послуг для виявлення їхніх переваг та недоліків. Адже надмірна диверсифікація кредитних послуг за рахунок необґрунтованого збільшення обсягів кредитних послуг стає причиною не лише накопичення кредитних ризиків у банківській сфері, а й сприяє інфляції та збільшенню дефіциту державного бюджету.

Висновки

Глибина диверсифікації кредитних послуг банків тісно пов'язана з показниками кредитних ризиків. Теоретичне вивчення взаємозв'язку між поглибленням напрямів диверсифікації та кредитним ризиком як на рівні банківської установи так і на рівні усієї банківської системи зумовлює необхідність подальших досліджень у даному напрямі. Розрахунок кількісних показників глибини диверсифікації дасть змогу сформулювати науково обґрунтовані стратегічні орієнтири розвитку не лише банківського сектору, а й економіки України в цілому.

Список використаних джерел

1. Вергелюк Ю.Ю. Підходи диверсифікації кредитних послуг банку: теоретичний аспект / Ю.Ю. Вергелюк // Науковий вісник Чернігівського державного інституту економіки і управління. – 2012. – №2(14). – С. 177–181.
2. Зинкевич В.А. Управление корпоративным портфелем: современные технологии кредитного анализа / В. А. Зинкевич // Банковское кредитование – 2010. – №4 (32). – С. 63–75.
3. Дзюблук А.В. Механизм обеспечения качества кредитного портфеля и управления кредитным риском банка в период кризисных явлений в экономике / А.В. Дзюблук // Журнал европейской экономики. – 2010. – март – С. 117–134.
4. Шелудько В.М. Финансовый менеджмент: підручник / В.М. Шелудько – К.: Знання, 2006. – 439 с.
5. Гринько Е.Л. Основные направления совершенствования методологии диверсификации кредитного портфеля банка / Е.Л. Гринько. – [Електрон. ресурс] Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pprbsu/2010_29/10_29_10.p.
6. Дзюблук О.В. Оптимізація управління ризиком портфеля кредитних вкладень банку в контексті подолання наслідків світової фінансової кризи / О.В. Дзюблук // Вісник ТНЕУ. – 2011. – №2. – С. 21–30.
7. Управление рисками банков [Текст]: монография в 2 томах. Т. 1: Управление рисками базовых банковских операций / [А.О. Епифанов, Т.А. Васильева, С.М. Козьменко та ін.] / За ред. д.е.н., проф. А.О. Епифанова і д.е.н., проф. Т.А. Васильевой. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2012. – 283 с.